

АУДИТТИН ЭЛ АРАЛЫК СТАНДАРТЫ 701
КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК
КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ
МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

(2016-жылдын 15-декабрынан же ушул күндөн кийин аяктаган мезгилдеги
финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет)

МАЗМУНУ

	Пункт
Киришүү	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	1–5
Күчүнө кирүү күнү	6
Максаттары	7
Аныктама	8
Талаптар	
Аудиттин негизги маселелерин аныктоо	9–10
Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо	11–16
Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү	17
Документация	18
Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар	
Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү	A1–A8
Аудиттин негизги маселелерин аныктоо	A9–A30
Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо	A31–A59
Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү	A60–A63
Документация	A64

Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС) 701 «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусунда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоону» АЭС 200 «Көз карандысыз аудитордун негизги максаттары жана Аудиттин эл аралык стандарттарына ылайык аудитти жүргүзүү» менен бирге кароо керек.

Киришүү

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү

1. Ушул Аудиттин эл аралык стандарты (АЭС), аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо боюнча аудитордун милдеттерин белгилейт. Ал, аудитордук корутундуда маалымдалуучу жана ошондой эле мындай маалыматтын формасы, мазмуну тууралуу аудитордун тыянактарын регламенттөөгө арналган.
2. Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоонун максаты, жүргүзүлгөн аудиттин жогорку ачык-айкындуулугун камсыздоо аркылуу, аудитордук корутундунун маалыматтык баалуулугун жогорулатуу болуп эсептелет. Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо, учурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитинде алда канча маанилүү болуп саналган, аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсүнө ылайык маселелерди түшүнүүгө, финансылык отчеттуулуктун болжолдуу пайдалануучуларына («болжолдуу пайдалануучулар») кошумча маалыматтарды берет. Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо, жетекчиликтин маанилүү ой жүгүртүүсүндө колдонулуп, аудиттен өткөн финансылык отчеттуулуктун тармактарынын жана ишканын болжолдуу пайдалануучуларынын баалоосу үчүн пайдалуу болушу мүмкүн (A1-A4-пункттарын караңыз).
3. Аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоодо, аудиттен өткөн финансылык отчеттуулугу же жүргүзүлгөн аудити тууралуу ишканага карата, аныкталган маселелер боюнча, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын жана жетекчилердин кийинки өз ара аракетин үчүн, болжолдуу пайдалануучуларга негиз бериши мүмкүн.
4. Аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо, жалпы финансылык отчеттуулук тууралуу калыптанган аудитордук пикирдин контекстинде жүзөгө ашат. Аудитордук корутундудагы аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо төмөнкүлөрдү алмаштырбайт:
 - (a) финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясында колдонулуучу талаптарга ылайык, финансылык отчеттуулукта жетекчилик тарабынан ачыкталуучу же кээ бир учурларда ишенимдүү берүүнү камсыздоо үчүн маалыматты;

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

- (b) АЭС 705ке (кайра каралган)¹ ылайык конкреттүү аудитордук тапшырманын шарттарына байланыштуу, аудитордун модификацияланган пикирин билдирүү талап кылынганда;
 - (c) ишкана өзүнүн ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз улантуу жөндөмдүүлүгүнө олуттуу күмөн саноонун натыйжасындагы шарттарда же окуяларга байланыштуу олуттуу учурларда АЭС 570ке (кайра каралган)² ылайык маалымат берүүнү; же
 - (d) айрым маселелер боюнча өзүнчө пикирди (А5-А8- пункттарын караңыз).
5. Ушул АЭС, аудитор аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо чечимин кабыл алган жагдайларда, баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишканалардын жалпы багыттагы финансылык отчеттуулугунун толук топтомунун аудитине колдонулат. Ушул стандарт, аудитор мыйзамга же ченемдик актыларга³ ылайык, аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымат берүүгө милдеттүү болгон учурда колдонулат. Бирок АЭС 705 (кайра каралган)⁴, аудиторго, мыйзамга же ченемдик актыларга ылайык маалымдоо талап кылынган учурлардан тышкары, аудитор финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирин билдирүүдөн баш тарткан жагдайларда, аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымат берүүгө тыюу салат.

Күчүнө кирүү күнү

6. Ушул стандарт 2016-жылдын 15-декабрында же ушул күндөн кийин аяктаган мезгилдеги финансылык отчеттуулуктун аудитине карата күчүнө кирет.

Максаттары

7. Аудитордун максаты финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандырып, бул маселелер тууралуу маалымат берип, аларды аудитордук корутундуда сыпаттоо аркылуу аудиттин негизги маселелерин аныктоо болуп саналат.

Аныктама

² АЭС 570 (кайра каралган) «Ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгү», 22-23-пункттар

³ АЭС 700 (кайра каралган) «Финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандыруу жана корутундуну түзүү», 30-31-пункттар

⁴ АЭС 705 (кайра каралган), 29-пункт

8. Аудиттин эл аралык стандарттарынын максаттары үчүн, кийинки келтирилген терминдер төмөнкүдөй мааниге ээ:

Аудиттин негизги маселелери - аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсү боюнча, учурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун аудити үчүн алда канча маанилүү болгон маселелер. Аудиттин негизги маселелери корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилген маселелердин ичинен тандалат.

Талаптар

Аудиттин негизги маселелерин аныктоо

9. Аудитор, аудит жүргүзүүдө аудитордун өзгөчө көңүл буруусун талап кылган маселелерди, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилген маселелердин ичинен аныкташы керек. Мындай маселелерди аныктап, аудитор кийинкилерди эске алышы зарыл (A9-A18-пункттарын караңыз):
- (a) отчеттуулукту олуттуу бурмалоонун бааланган тобокелдигинин жогорулатылган чөйрөсүн же АЭС 315ке (кайра каралган)⁵ ылайык аныкталган олуттуу тобокелдиктерди (A19-A22-пункттарын караңыз);
 - (b) баалоонун айкын эместигинин жогорку деңгээлине ээ катары аныкталган баалануучу маанилерин камтыган, жетекчиликтин маанилүү ой жүгүртүүлөрүн колдонууну талап кылган финансылык отчеттуулукка карата аудитордун маанилүү ой жүгүртүүлөрүн (A23-A24 пункттарын караңыз);
 - (c) белгилүү мезгил аралыгында болуп өткөн маанилүү окуялардын же операциялардын аудитке тийгизген таасирин (A25-A26-пункттарын караңыз).
10. Аудитор, 9-пунктка ылайык, учурдагы мезгил ичинде финансылык отчеттуулуктун аудити үчүн кайсы маселе абдан маанилүү болуп саналганын жана ага жараша кайсынысы аудиттин негизги маселелеси катары аныкталарын чечет (A9-A11, A27-A30-пункттарын караңыз).

Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо

11. Аудитор, 14- жана 15-пункттарда көрсөтүлгөн жагдайларда колдонулуучу учурлардан тышкары, «Аудиттин негизги маселелери» аталышындагы аудитордук корутундунун өзүнчө бөлүмүндө, тиешелүү аталышты колдонуп, аудиттин ар бир негизги маселесин сыпатташы зарыл.

⁵ АЭС 315 (кайра каралган) «Ишкананы жана анын чөйрөсүн изилдөө аркылуу олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин табуу жана баалоо»

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

Аудитордук корутундунун ушул бөлүмүндөгү киришүү баяндалыш кийинки ырастоолорду камтышы шарт:

- (a) аудиттин негизги маселелери - аудитордун кесипкөй ой жүгүртүүсү боюнча финансылык отчеттуулуктун аудити үчүн алда канча маанилүү болгон маселелер [учурдагы мезгил үчүн];
- (b) бул маселелер аудиттин жалпы финансылык отчеттуулугунун контекстинде жана ушул отчеттуулук тууралуу аудитордун пикирин калыптандырууда каралган жана аудитор бул маселелер боюнча өзүнчө пикирин билдирбейт (А31-А33- пункттарын караңыз).

Аудиттин негизги маселелери модификацияланган пикирди алмаштырбайт

- 12. Аудитор, ушул маселени кароонун жыйынтыгында, АЭС 705ке (кайра каралган) ылайык модификацияланган пикирин билдирүүгө милдеттүү болгон учурда аудитордук корутундунун «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүндөгү маселе жөнүндө маалымат берүүгө милдеттүү эмес (А5-пунктун караңыз).

Аудиттин айрым негизги маселелерин сыпаттоо

- 13. Аудитордук корутундунун «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүндөгү ар бир негизги маселени сыпаттоо финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлгөн маалыматтын шилтемесин камтып жана кийинкисин көрсөтүп турушу зарыл (А34-А41-пункттарын караңыз):
 - (a) эмне себептен маселе аудит үчүн маанилүү катары каралган, жана, тиешелүү түрдө аудиттин негизги маселеси катары аныкталган (А42-А45-пункттарын караңыз);
 - (b) аудиттин жүрүшүндө маселе кандай талданган (А46-А51-пункттарын караңыз).

Аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселеси катары аныкталган маселе жөнүндө маалыматтар берилбеген жагдайлар

- 14. Аудитор, кийинки учурлардан тышкары, аудитордук корутундуда ар бир негизги маселени сыпатташы зарыл (А53-А56-пункттарын караңыз):
 - (a) маселени ачык ачып көрсөтүү мыйзам же ченемдик актылар тарабынан тыюу салынган (А52-пунктту караңыз); же
 - (b) өтө сейрек учурларда, аудитор анын билдирүүсүнүн терс кесепеттери, коомго маанилүү пайда келтирбесине жетиштүү негиз келтирип, аудитордук корутундудагы маселе жөнүндө маалымат бербөөнү аныктайт. Эгерде ишкана ушул маселе боюнча маалыматты ачык ачып көрсөтсө, бул жобо колдонулбайт.

Аудиттин негизги маселелерин сыпаттоонун жана аудитордук корутундуга киргизилүүчү башка элементтердин ортосундагы өз ара байланыштар

15. АЭС 570ке (кайра каралган) ылайык, өзүнүн мүнөзү боюнча аудиттин негизги маселеси болуп саналган, ишкананын өзүнүн ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз улантуу жөндөмдүүлүгүнө олуттуу күмөн саноонун натыйжасында келип чыккан учурларда же шарттарда, АЭС 705ке (кайра каралган) ылайык модификацияланган пикирди билдирүү маселеси. Бирок, мындай жагдайларда, бул маселелер аудитордук корутундунун «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүндө сыпатталууга тийиш эмес жана 13-14-пункттардын талаптары колдонулбайт. Анын ордуна, аудитор төмөнкүлөрдү аткарышы зарыл:
- (a) ушул маселени же АЭСке ылайык колдонулган маселелерди баяндоо;
 - (b) «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүнө, «Коюлган шарты бар пикирди (терс пикирди) билдирүү үчүн негиздеме» же ««Ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгүнө карата олуттуу айкын эместик» бөлүмдөрүнө шилтемени киргизүү (А6-А7-пункттарын караңыз).

Башка жагдайлар учурундагы «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүнүн формасы жана мазмуну

16. Эгерде, ишканага жана аудитке карата фактыларга жана жагдайларга жараша, аудитордун аныктамасына ылайык, 15-пунктта көрсөтүлгөн маселелер маалымдала турган аудиттин негизги маселелеринин жападан-жалгыз маселеси болуп саналса же ал тууралуу маалымат берүүгө зарыл болгон маалымдама жок болсо, аудитор бул факты тууралуу аудитордук корутундунун өзүнчө бөлүмүнө «Аудиттин негизги маселелери» аталышы менен ырастоону киргизиши керек (А57-А59-пункттарын караңыз).

Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү

17. Аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымат бериши керек:
- (a) аудиттин негизги маселелери катары аныктаган маселелери тууралуу; же
 - (b) эгерде мүмкүн болсо, ишканага жана аудитке карата фактыларга жана жагдайларга жараша, аудиттин негизги маселелери аудитордук корутундуда маалымдала турган маалыматта жок болушу аудитор тарабынан аныкталса (А60-А63-пункттарды караңыз).

Документация

18. Аудитор, аудитордук документацияда⁶ кийинкилерди чагылдырышы керек (А64-пунктун караңыз):

⁶ АЭС 230 «Аудитордук документация», 8-11-пункттар жана А6

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

- (a) 9-пунктка ылайык аныкталгандай анын олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелер жана бул маселелердин 10-пунктка ылайык аудиттин негизги маселелери болуп саналарын же саналбай тургандыгын аудитордун аныктагандыгынын негиздемесин;
- (b) эгерде мүмкүн болсо, алар жөнүндө аудитордук корутунду маалымдоосу зарыл болгон негизги маселелер жок экендигин же маалымдоосу зарыл болгон жападан жалгыз негизги маселелер 15-пунктта көрсөтүлгөн маселелер болуп саналарын аудитордун аныктагандыгынын негиздемесин;
- (c) эгерде мүмкүн болсо, аудитордук корутунду аудиттин негизги маселеси катары аныкталган маселе тууралуу маалымдабоо боюнча аудитордун чечиминин негиздемесин.

Пайдалануу боюнча колдонмо жана башка түшүндүрмө материалдар

Ушул стандартты колдонуу чөйрөсү (2-пунктту караңыз)

- A1. Олуттуулугун, маселенин контекстин эсепке алуу менен, салыштырмалуу маанилүүлүк катары аныктоого болот. Аудитор жагдайдын олуттуулугу тууралуу ой жүгүртүүнү ушул маселе каралып жаткан контекстти эсепке алуу менен чыгарат. Олуттуулук, корутундунун болжолдуу пайдалануучуларынын же алуучуларынын кызыкчылыктарын чагылдырган, салыштырмалуу чоңдук, тапшырманын предметинин таасири жана мүнөзү сыяктуу сапаттык жана сандык факторлордун контексттинде каралышы мүмкүн. Бул, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүсүнүн көлөмүн жана мүнөзүн камтыган фактыларды жана жагдайларды объективдүү талдоону болжолдойт.
- A2. Финансылык отчеттуулукту пайдалануучулар тарабынан, АЭС 260ка (кайра каралган)⁷ ылайык, эки тараптуу маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн алкагында жана бул өз ара аракеттенүүгө карата кошумча ачык айкындуулукту камсыздоо өтүнүчү келтирилип, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен аудитор кеңири талкуулаган маселелерге кызыкчылык жаралат. Пайдалануучулар тарабынан, финансылык отчеттуулукту даярдоодо жетекчиликтин маанилүү ой жүгүртүүсүн талап кылган тармактарга көпчүлүк учурда тиешелүү келип, жалпы финансылык отчеттуулук тууралуу аудитордун пикирин калыптандырууда колдонулган олуттуу ой жүгүртүүлөрдү түшүндүрүүгө өзгөчө кызыкчылыкты пайда кылат.

⁷ АЭС 260 (кайра каралган) «Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү»

- A3. Аудитордук корутундудагы аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо талабы, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен аудитордун ортосундагы маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн деңгээлин жогорулатып, мындай маселелерге карата корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын жана жетекчиликтин көңүлүн бурдуруп, аудитордук корутундуда шилтеме келтирилген финансылык отчеттуулуктун маалыматтарынын ачып көрсөтүлүшүн шарттайт.
- A4. АЭС 320да⁸ аудитордун финансылык отчеттуулуктун пайдалануучулары тууралуу негиздүү божомолдоосу түшүндүрүлөт:
- (a) бизнес, экономикалык ишмердүүлүк жана бухгалтердик эсеп тармагында жетиштүү билимдерге ээ жана финансылык отчеттуулукта камтылган маалыматты тыкыр изилдөөгө даяр;
 - (b) олуттуулук деңгээлин эсепке алуу менен финансылык отчеттуулук даярдалганын, сунушталганын жана аудитордук текшерүүдөн өткөрүлгөнүн түшүнөт;
 - (c) баалануучу маанилерине жана ой жүгүртүүлөргө негизделген, ошондой эле келерки окуяларды эске алуу менен, кээ бир көрсөткүчтөрдү баалоого байланышкан айкын эместиктерди тааныйт;
 - (d) финансылык отчеттуулукта камтылган маалыматтардын негизинде экономикалык негизделген чечимдерди кабыл алат.

Финансылык отчеттуулуктун болжолдуу пайдалануучулары болуп аудитордук корутундунун пайдалануучулары эсептелет, анткени аудитордук корутунду аудиттен өткөрүлгөн финансылык отчеттуулукка тиркелет.

Аудиттин негизги маселелеринин, аудитордун пикиринин жана аудитордук корутундунун башка элементтеринин ортосундагы өз ара байланыш (4,12,15-пункттарын караңыз).

- A5. АЭС 700 (кайра каралган)⁹ финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирди калыптандырууга карата көрсөтмөлөрдү камтып, талаптарды белгилейт. Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо финансылык отчеттуулукту даярдоонун колдонулуучу концепциясынын талаптарына ылайык же ишенимдүү берилишин камсыз кылуу үчүн керек болгон башка учурларда финансылык отчеттуулукта жетекчилик тарабынан ачып көрсөтүлүүчү маалыматты алмаштырбайт. АЭС 705те (кайра каралган)¹⁰ аудитор финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлгөн маалыматтын

⁸ АЭС 320 «Аудитти пландаштыруудагы жана жүргүзүүдөгү маанилүүлүк», 4-пункт

⁹ АЭС 700 (кайра каралган), 10-15, А1-А15-пункттар

¹⁰ АЭС 705 (кайра каралган), А7-пунктун караңыз

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

талаптагыдай мүнөзү же жетиштүүлүгү өңүтүнөн алганда олуттуу бурмалоолордун болушу тууралуу тыянакка келген жагдайлар көрсөтүлгөн.

- А6. Эгерде аудитор, АЭС 705ке (кайра каралган) ылайык, коюлган шарты бар же терс пикирин билдирсе, модификацияланган пикирди билдирүүгө себеп болгон маселенин сыпаттамасы «Коюлган шарты бар пикирди (терс пикирди) билдирүү үчүн негиз» бөлүмүнө киргизилип, болжолдуу пайдалануучуларга түшүнүүгө, ошондой эле мындай жагдайлардын келип чыгышын аныктоого жардам берет. Тиешелүү түрдө, ушул маселенин сыпаттамасы «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүндө баяндалган аудиттин башка негизги маселелеринен өзүнчө аудитордук корутундуда аны тиешелүү түрдө бөлүп көрсөтүп турат (15-пункту караңыз). АЭС 705тин (кайра каралган) тиркемесинде, аудитор коюлган шарты бар же терс пикир билдирген жана аудитордук корутундуда аудиттин башка негизги маселелери баяндалган учурларда «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүнүн киришүү баяндалышына таасир тийгизген мисалдар камтылган. Ушул стандарттын А58-пунктунда аудитордук корутундунун «Ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгүнө карата олуттуу айкын эместик» же «Коюлган шарты бар пикирди (терс пикирди) билдирүү үчүн негиз» бөлүмдөрүндө баяндалган, аудитордук корутундуда маалымдоо зарылдыгы жок аудиттин башка негизги маселелеринен тышкары, аудитор аныктаган учурдагы, «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмү кандай чагылдырылары көрсөтүлгөн.
- А7. Аудитор коюлган шарты бар же терс пикирин билдиргенде, аудиттин башка негизги маселелери жөнүндөгү маалымат, баштагыдай эле аудиттин болжолдуу пайдалануучулары үчүн аудитти тагыраак түшүнүүсүнө маанилүү болуп саналып, натыйжасында аудиттин негизги маселелерин аныктоо тууралуу талаптар колдонулат. Бирок, аудитор бурмалоо өз өзүнчө же жыйындысында финансылык отчеттуулук үчүн олуттуу жана жалпы камтылган болуп саналат деген тыянакка келген жагдайларда терс пикир билдирилет¹¹:
- (а) аудитор, терс пикир билдирүүгө негиз болгон маселенин же маселелердин маанилүүгүнө жараша, бардык башка маселелер аудиттин негизги маселелери болуп саналбайт деген чечим кабыл алышы мүмкүн. Мындай жагдайларда 15-пунктта каралган талаптар колдонулат (А58-пунктун караңыз);
 - (б) эгерде, аудиттин негизги маселеси катары аныкталып, терс пикирди билдирүү үчүн негиз болгон маселеден же маселелерден тышкары бир же бир нече маселе бул маселелерге карата финансылык отчеттуулуктун жалпы жонунан ишенимдүүлүгүн кыйыр көрсөтүүдө,

¹¹ АЭС 705 (кайра каралган), 8-пункт
АЭС 701

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

аудиттин башка негизги маселелерин сыпаттоодо өзгөчө маанилүү болуп, жагдайлардагы терс пикирди эмне менен болжолдоого болорун аныктайт (А47-пунктту караңыз).

- А8. АЭС 706 (кайра каралган)¹², бардык ишканалардын финансылык отчеттуулугунун аудиторлору үчүн, аудитор зарыл деп эсептеген учурларда, «Маанилүү жагдайлар» жана «Башка маалыматтар» бөлүмдөрүн колдонуп, аудитордук корутундуга кошумча маалыматтарды камтуу механизмдин белгилейт. Мындай учурларда бул бөлүмдөр аудитордук корутундуда «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүнөн өзүнчө келтирилет. Маселе аудиттин негизги маселеси катары аныкталганда, 13-пунктка¹³ ылайык, мындай бөлүмдөрдүн колдонулушу, аудиттин өзүнчө негизги маселесин сыпаттоо менен алмаштырылбайт. АЭС 706 (кайра каралган)¹⁴, ушул стандартка ылайык аудиттин негизги маселелери менен «Маанилүү жагдайлар» бөлүмдөрүнүн ортосундагы өз ара байланышка карата кошумча көрсөтмөлөрдү камтыйт.

Аудиттин негизги маселелерин аныктоо (9-10-пункттарды караңыз)

- А9. Аудитордун аудиттин негизги маселелерин аныктоодогу чечим кабыл алуу процесси, учурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитинин алкагында, аудитордун ой жүгүртүүсүнүн негизинде кайсы маселелер өтө олуттуу болуп саналгандыгы тууралуу, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилген маселелердин азыраак санын тандап алууга багытталат.
- А10. Аудитор тарабынан аудиттин негизги маселелерин аныктоо салыштырмалуу финансылык отчеттуулук сунушталган учурда дагы (тактап айтканда, финансылык отчеттуулук берилген ар бир мезгилге карата аудитордун пикири болгон шартта дагы)¹⁵, учурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитинин алкагында абдан маанилүү болуп саналган маселелер менен чектелет.
- А11. Аудитор учурдагы мезгилдин финансылык отчеттуулугунун аудити үчүн аудиттин негизги маселелерин аныктагандыгына карабастан, ушул стандарт аудитордон мурдагы мезгил үчүн аудитордук корутундуда көрсөтүлгөн аудиттин негизги маселелерин актуалдаштырууну талап кылбайт, ошентсе да аудиторго мурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулуктун аудитинин жүрүшүндө аудиттин негизги маселеси болуп саналган маселе учурдагы

¹² АЭС 706 (кайра каралган) «Көз карандысыз аудитордун аудитордук корутундусундагы «Маанилүү жагдайлар» жана «Башка маалыматтар» бөлүмдөрү».

¹³ АЭС 706нын (кайра каралган) 8(b) жана 10(b)-пункттарын караңыз.

¹⁴ АЭС 706 (кайра каралган), А1-А3 пункттары.

¹⁵ АЭС 710 «Салыштырмалуу маалымат – салыштырылуучу көрсөткүчтөр жана салыштырма финансылык отчеттуулук».

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН
НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

мезгилдин финансылык отчеттуулугунун аудитинин негизги маселеси бойдон калуусун карап чыгуусу үчүн пайдалуу болушу мүмкүн.

Аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелер (9-пунктту караңыз)

- A12. «Аудитордун олуттуу көңүл буруусу» түшүнүгү аудит аудитордун пикири үчүн негизди калыптандырууда талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди алууга жана ал тобокелдиктерге жооп иретиндеги аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгууга жана жүргүзүүгө, финансылык отчеттуулуктун олуттуу бурмалануу тобокелдигин аныктоо жана баалоо тобокелдигине негизделген жана багытталган фактысын чагылдырат. Эсеп боюнча конкреттүү калдыктар, операциялардын түрү же маалыматтарды ачып көрсөтүү боюнча өбөлгөлөрдүн деңгээлинде олуттуу бурмалоо тобокелдигин баалоо канчалык жогору болсо, аудитордук жол-жоболорду пландоодо жана жүргүзүүдө, алардын жыйынтыктарын баалоодо ой жүгүртүүлөрдүн ошончолук көбүрөөк көлөмү талап кылынат. Аудитор тарабынан бааланган тобокелдик канчалык жогору болсо, аудитор кийинки аудитордук жол-жоболорду иштеп чыгууда, ошончолук ишенимдүү аудитордук далилдерди алууга милдеттүү.¹⁶ Аудитор тобокелдиктердин кыйла жогору бааланышынын натыйжасында кыйла ынанымдуу далилдерди алууда далилдердин санын көбөйтө алат же жөндүү жана ишенимдүү болгон далилдерди ала алат, мисалы, үчүнчү жактардан далилдерди алууга өзгөчө көңүл бөлүү аркылуу же бир нече көз карандысыз булактардан тастыкталган далилдерди алуунун эсебинен.¹⁷
- A13. Тиешелүү түрдө, аудитор тарабынан талаптагыдай жетиштүү аудитордук далилдерди алууну татаалдандырган же финансылык отчеттуулук жөнүндө ой пикирди калыптандырууну татаалдаштырган маселелер аудитордун аудиттин негизги маселелерин аныктоосунда өзгөчө мааниге ээ болот.
- A14. Аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган чөйрөлөр кыйынчылыктар менен байланышкан финансылык отчеттуулук чөйрөсүн билдирет же жетекчилик тарабынан олуттуу ой жүгүртүүнү талап кылат, тиешелүү түрдө, адатта аудитор тарабынан татаал жана ар тараптуу ой жүгүртүүлөрдү колдонуусун шарттайт. Өз кезегинде, ал аудиттин жалпы стратегиясына, аудитордун ресурстарды бөлүштүрүүсүнө жана аудиттин алкагында ушул маселелерге карата аткарылган иштердин көлөмүнө таасир тийгизет. Бул, мисалы, аудитордук ташшырмага тажрыйбалуу кызматкерлердин катышуу деңгээлине же аудитордун эксперттин же аудитордук уюмдун кызматкерлери болуп саналган же ушул чөйрөдө иштөө үчүн ал тарабынан тартылган, бухгалтердик эсеп же аудит жаатында билимдерге жана тажрыйбага ээ жактарды ишке тартууга таасирин тийгизиши мүмкүн.

¹⁶ АЭС 330 «Бааланган тобокелдиктерге жооп катары аудитордук жол-жоболор», 7(б)-пункту

¹⁷ АЭС 330, А19-пункту

A15. Ар кыл АЭСтер корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар жана аудитордун өзгөчө көңүл буруусун талап кылган тармактарга тиешеси бар башка жактар менен белгилүү бир маалыматтык өз ара аракеттенүүнү талап кылат. Мисалы:

- АЭС 260 (кайра каралган)¹⁸ аудитордон аудиттин жүрүшүндө келип чыккан олуттуу кыйынчылыктар тууралуу корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымат берүүнү талап кылат. Аудиттин эл аралык стандарттары төмөнкүлөргө карата потенциалдуу кыйынчылыктардын келип чыгышына жол берет, мисалы:
 - байланыштуу тараптар менен операциялар¹⁹, өзгөчө байланыштуу тараптар менен (баадан башкасы) операциялардын башка аспектери байланышпаган тараптардын ортосундагы бирдей операциялардын аспектерине ылайык келүүсүнө аудитордун аудитордук далилдерди алуу мүмкүнчүлүгүн чектөөлөр;
 - топтун аудитин жүргүзүү менен байланышкан чектөөлөр, мисалы, топтун аудиторунун командасынын маалыматка жеткиликтүүлүгү чектелиши мүмкүн болгон учурларда²⁰;
- АЭС 220²¹ тапшырманын жетекчисине талаштуу татаал маселелер боюнча тиешелүү консультацияларды жүргүзүүгө карата талаптарды белгилейт. Мисалы, аудитор аудитордук ишкананын алкагында, башка тараптарга же аудиттин негизги маселеси болуп саналгандыгын далилдеген маанилүү атайын маселе боюнча анын чегинен тышкары консультация жүргүзөт. Тапшырманын жетекчиси башкалардын арасында аудитордук тапшырманы аткаруунун жүрүшүндө келип чыккан маанилүү маселелерди тапшырманы аткаруунун сапатын текшерүүнү жүргүзүүчү жак менен талкуулоого милдеттүү.²²

Аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелерди аныктоонун өзгөчөлүктөрү (9-пунктту караңыз)

A16. Аудитор, тиешелүү түрдө аудиттин негизги маселелери болуп санала турган, аудитордун аудитти жүргүзүүдө олуттуу көңүл буруусун талап кылган тармактарды чагылдыра турган маселелер боюнча алдын-ала көз карашын пландоо этабында калыптандырышы керек. Аудитор АЭС 260ка (кайра каралган) ылайык пландалган иштин көлөмүн жана аудиттин

¹⁸ АЭС 260 (кайра каралган), 16(b) жана A21-пунктары

¹⁹ АЭС 550 "Байланыштуу тараптар", A42-пункту

²⁰ АЭС 600 "Топтун финансылык отчеттуулугунун (анын ичинде компоненттердин аудиторлорунун ишинин) аудитинин өзгөчөлүктөрү", 49(d)-пункту

²¹ АЭС 220 "Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө сапатты контролдоо", 18-пункт

²² АЭС 220, 19-пункт

мөөнөттөрүн талкуулоодо корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аларды жеткириши зарыл. Бирок, аудитор тарабынан аудиттин негизги маселелерин аныктоо аудиттин жыйынтыктарына же анын жүрүшүндө алынган аудиттин далилдерине негизделет.

- A17. 9-пунктта, аудитор маселелерди аныктоодо эсепке алуусу зарыл болгон, анын олуттуу көңүл буруусун талап кылган аныкталган факторлор көрсөтүлгөн. Бул өзгөчөлүктөр корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилүүгө мүнөздүү маселелерге кирип, көпчүлүк учурда финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлүүчү маселелер менен байланышкан; алар болжолдуу пайдалануучулар үчүн өзгөчө кызыгууну жараткан финансылык отчеттуулуктун аудитинин тармагын чагылдырышы керек. Бул өзгөчөлүктөрдү чагылдыруу фактысы, аны менен байланышкан маселелер дайыма аудиттин негизги маселелери болуп саналат дегенди билдирбейт; тескерисинче, мындай мүнөздүү өзгөчөлүктөр менен байланышкан маселелер, 10-пунктка ылайык, эгерде алар аудит үчүн өтө олуттуу катары аныкталган учурда гана, аудиттин негизги маселелери болуп саналарын далилдейт. Анткени, өзгөчөлүктөр өз ара байланышып (мисалы, 9(b) жана (с)-пункттарында көрсөтүлгөн жагдайларга тиешелүү болуп, олуттуу тобокелдиктер катары аныкталышы мүмкүн), аныкталган маселени корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирүүгө тиешелүү мүмкүнчүлүгүн карап, бирден ашык өзгөчөлүк, аудитордун ал маселени аудиттин негизги маселеси катары аныктоо ыктымалдуулугун жогорулатышы мүмкүн.
- A18. 9-пунктта көрсөтүлгөн белгилүү бир факторлорго тиешелүү маселелерден тышкары, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилүүгө тийиш болгон башка маселелер болушу мүмкүн жана алар аудитордун олуттуу көңүл бурушун талап кылып, тиешелүү түрдө, 10-пунктка ылайык аудиттин негизги маселелери катары аныкталышы мүмкүн. Мындай суроолордун курамына, мисалы, финансылык отчеттуулукта милдеттүү ачып көрсөтүүнү талап кылбаган, өткөрүлүүчү аудит үчүн мааниге ээ маселелер кириши мүмкүн. Мисалы, жаңы маалыматтык системаны ишке киргизүү (же аракеттеги маалыматтык системага олуттуу өзгөртүүлөрдү киргизүү), мезгил аралыгында аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган тармакты сунушташы мүмкүн, өзгөчө мындай өзгөртүү аудитор тарабынан колдонулган аудиттин жалпы стратегиясына олуттуу таасир тийгизсе же олуттуу тобокелдик менен байланыштуу болсо (мисалы, кирешени таанууга таасир тийгизүүчү системанын өзгөрүшү).

Бааланган жогорку тобокелдик тармагында отчеттуулуктун олуттуу бурмаланышы же АЭС 315ке (кайра каралган) ылайык аныкталган олуттуу тобокелдиктер (9(a)-пунктун караныз).

- 23A19. АЭС 260 (кайра каралган)²³ аудитор аныкталган олуттуу тобокелдиктер тууралуу корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымат берүүнү талап кылат. АЭС 260тын (кайра каралган) A13-пунктунда бааланган жогорку тобокелдиктин олуттуу бурмаланышына карата кандай чараларды көрүүнү пландаштырып жаткандыгы тууралуу аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымат берүүсү жөнүндө түшүндүрүлөт.
- A20. АЭС 315 (кайра каралган) маанилүү тобокелдикти олуттуу бурмалоонун аныкталган жана бааланган тобокелдиги катары аныктап, аудитордун ой жүгүртүүсүнө ылайык, аудиттин алкагында өзгөчө карап чыгууну талап кылат. Жетекчилик тарабынан маанилүү ой жүгүртүүнү колдонууну талап кылган тармактар, жана олуттуу адаттан тыш операциялар көпчүлүк учурларда олуттуу тобокелдиктер катары аныкталышы мүмкүн. Тиешелүү түрдө, олуттуу тобокелдиктер адатта аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган тармакты билдирет.
- A21. Бирок, бул бардык олуттуу тобокелдиктерге кирбеши мүмкүн. Мисалы, АЭС 240²⁴ кирешени таанууда ак ниетсиз аракеттердин натыйжасында тобокелдиктердин келип чыгышына жол берип, аудитор бул олуттуу бурмаланган бааланган тобокелдиктерди ак ниетсиз аракеттердин натыйжасындагы олуттуу тобокелдиктер катары кароону талап кылат. Мындан тышкары, АЭС 240²⁵ аракеттеги контролдоо системасын кыйгап өткөн жетекчиликтин күтүүсүз аракеттери көрсөтүлүп, ал ак ниетсиз аракеттердин натыйжасындагы олуттуу бурмалоо тобокелдигин көрсөтөт, бул, тиешелүү түрдө, олуттуу тобокелдикти билдирет. Өзүнүн мүнөзүнө жараша бул тобокелдиктер аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылбашы мүмкүн жана, тиешелүү түрдө, 10-пунктка ылайык аудитор тарабынан аудиттин негизги маселелерин аныктоодо каралбайт.
- A22. АЭС 315 (кайра каралган) аудит процессинде кошумча аудитордук далилдерди алуу ченемине жараша, өбөлгөлөр деңгээлиндеги олуттуу бурмалоо тобокелдиктерин аудитор тарабынан баалоо өзгөрүшү мүмкүн экендигин түшүндүрөт.²⁶ Финансылык отчеттуулуктун белгилүү тармактарына карата пландалган аудитордук жол-жоболорду жана аудитор тарабынан тобокелдиктерди баалоону кайра карап чыгуу (тактап айтканда, аудитордук ыкманын олуттуу өзгөрүшү, мисалы, эгерде аудитор тарабынан тобокелдиктерди баалоо, белгилүү бир контролдоо каражаттарынын операциялык натыйжалуулугу менен камсыздалуусу күтүлүп, бирок

²³ АЭС 260 (кайра каралган), 15-пункт.

²⁴ АЭС 240 «Финансылык отчеттуулуктун аудитин жүргүзүүдө ак ниетсиз аракеттерге карата аудитордун милдеттери», 26-27-пункттар.

²⁵ АЭС 240, 31-пункт.

²⁶ АЭС 315 (кайра каралган), 31-пункт

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН
НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

аудитор айрыкча олуттуу бурмалоонун бааланган жогорку тобокелдиги орун алган тармакта аудиттин мезгилинин ичинде контролдоо каражаттары натыйжалуу иштебей тургандыгынын аудитордук далилдерин алса), аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган тармак катары аныктоого алып келет.

Баалоонун айкын эместигинин жогорку деңгээли менен байланышкан катары аныкталган баалануучу маанилерин камтыган, жетекчиликтин маанилүү ой жүгүртүүлөрүн колдонууну талап кылган финансылык отчеттуулук тармагына карата аудитордун маанилүү ой жүгүртүүлөрү (9(b)-пунктун караңыз).

A23. АЭС 260 (кайра каралган) аудитордон финансылык отчеттуулукта эсеп саясатын, жана баалануучу маанилерди жана маалыматты ачып көрсөтүүнү кошо алганда ишканадагы бухгалтердик эсеп жүргүзүү практикасынын маанилүү сапаттык аспектилерине карата анын көз караштары тууралуу корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдоону талап кылат. ²⁷ Көпчүлүк учурларда бул олуттуу баалануучу маанилерге жана маалыматтардын тиешелүү ачып көрсөтүлүшүнө тиешелүү болуп, аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган тармактар жана ошондой эле олуттуу тобокелдиктер катары аныкталат.

A24. Аны менен катар, финансылык отчеттуулукту пайдалануучулар тарабынан, АЭС 540ка²⁸ ылайык баалоонун айкын эместигинин жогорку деңгээли менен байланышкан катары аныкталып жана олуттуу тобокелдиктер катары аныкталбаган баалануучу маанилерине өзгөчө кызыгуу жаралган. Мындан тышкары, баалануучу маанилери жетекчиликтин ой жүгүртүүлөрүнөн көз каранды болуп, финансылык отчеттуулуктун татаал тармактарын билдирип турат жана жетекчиликтин эксперттин жана аудитордун эксперттин тартууну талап кылышы мүмкүн. Пайдалануучулар белгилегендей, финансылык отчеттуулукка олуттуу таасир тийгизген эсеп саясаты (жана бул саясаттагы олуттуу өзгөрүүлөр), өзгөчө ишкананын учурдагы практикасы тармакта кабыл алынган практикага ылайык келбей калган жагдайларда, алардын финансылык отчеттуулукту түшүнүүсүндө чоң мааниге ээ болот.

Мезгил аралыгында орун алган олуттуу окуялардын же операциялардын аудитке тийгизген таасири (9(c)-пунктун караңыз).

A25. Финансылык отчеттуулукка же аудитке олуттуу таасир тийгизген окуялар же операциялар, аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылып, олуттуу тобокелдиктер катары аныкталышы мүмкүн. Мисалы, аудитор аудиттин ар кыл этаптарында, байланыштуу тараптар менен олуттуу операциялардын

²⁷ АЭС 260 (кайра каралган), 16(a)-пункту

²⁸ АЭС 540 "Адилет наркты баалоону жана маалыматты тиешелүү ачып көрсөтүүнү кошо алганда баалануучу маанилердин аудити", 10-11-пункттарды караңыз.

финансылык отчеттуулукка же ишкананын демейки бизнес ишмердүүлүгүнүн алкагынан тышкары олуттуу, балким башка себептер менен адаттан тыш катары каралган операцияларына таасир тийгизген маселелерди корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар же жетекчилик менен толук кандуу талкуу жүргүзүмөк.²⁹ Жетекчилик баалоону таанууга карата, татаал же ар тараптуу ой жүгүртүү колдонуп, мындай операцияларды берип же ачып көрсөтүп, аудитордун жалпы стратегиясына олуттуу таасир тийгизмек.

- A26. Жетекчиликтин божомолдору менен ой жүгүртүүсүнө таасирин тийгизген экономикадагы, бухгалтердик эсептеги, жөнгө салуудагы, тармактагы же башка тармактардагы олуттуу өзгөрүүлөр да аудитордун аудитке болгон жалпы ыкмасына таасир тийгизип, аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелердин жаралышына алып келет.

Алда канча олуттуу маселелер (10-пункту караңыз)

- A27. Аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелер, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен олуттуу өз ара аракеттенүүнүн себеби катары да кызмат кылышы мүмкүн. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен, мындай маселелер боюнча маалыматтык өз ара аракеттенүүсүнүн мүнөзү жана көлөмү, кайсы маселелер аудит үчүн алда канча маанилүү болуп саналарын көрсөтөт. Мисалы, аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен, аудитордун же жетекчиликтин маанилүү ой жүгүртүүлөрүнүн предмети болуп эсептелген, эсеп саясатынын олуттуу жоболорунун колдонулушу сыяктуу татаал жана эки ача маселелеринде кең-кесири, тез-тез же активдүү өз ара аракеттенүүнү жүзөгө ашыра алат.
- A28. «Алда канча олуттуу маселелер» түшүнүгү ишкананын жана жүргүзүлгөн аудиттин контекстинде колдонулат. Негизинен, аудитор тарабынан аудиттин негизги маселелеринин аныкталышы жана алар тууралуу маалымдалышы аудиттин өзгөчө маселелерин аныктоого багытталат жана аудиттин башка маселелерине салыштырмалуу алардын маанилүүлүгү тууралуу ой жүгүртүүлөрдү чыгарууну талап кылат.
- A29. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга маалымдалган маселенин салыштырмалуу маанилүүлүгүн аныктоо үчүн мааниге ээ башка өзгөчөлүктөр жана маселе аудиттин негизги маселеси болуп саналарын аныктоо кийинкилерди камтыйт:
- негизинен анын болжолдуу пайдалануучуларынын финансылык отчеттуулукту түшүнүүсү үчүн маселенин олуттуулугу, өзгөчө финансылык отчеттуулук үчүн анын маанилүүлүгү;

²⁹ АЭС 260 (кайра каралган), 16(а), 16(с) жана А22-пункттар, 2-тиркемени караңыз

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

- ушул маселеге тиешелүү эсеп саясатынын мүнөзү же бул тармактагы башка ишканаларга салыштырмалуу жетекчиликтин тиешелүү саясатты тандоосундагы кыйынчылыктын же субъективдүүлүктүн деңгээли;
- эгерде андайлар болсо, ак ниетсиз аракеттер же каталар менен байланышкан маселелердин натыйжасындагы оңдолгон же топтолгон оңдолбогон бурмалоолордун сандык же сапаттык катыштагы мүнөзү жана маанилүүлүгү;
- маселени изилдөө үчүн зарыл болгон, аудиттин алкагындагы аракеттердин мүнөзү жана деңгээли, анын ичинен:
 - маселени изилдөө же жол-жоболорду өткөрүүнүн жыйынтыктарын баалоо максатында аудитордук жол-жоболорду жүргүзүү үчүн зарыл болгон атайын билимдердин же жөндөмдөрдүн деңгээли, эгерде мындайлар зарыл болсо;
 - ушул маселе боюнча аудитордук топко карата тышкы болгон жактардан берилген консультациялардын мүнөзү;
- аудитордук жол-жоболорду колдонуудагы, мындай жол-жоболордун жыйынтыктарын баалоодогу жана өзгөчө аудитордун ой жүгүртүүсү кыйла субъективдүү болуп калган аудитордук пикир негизделген ишенимдүү жана жөндүү далилдерди алуудагы кыйынчылыктардын мүнөзү жана деңгээли;
- контролдоо системасынын маселеге тиешеси бар аныкталган кемчиликтеринин олуттуулугу;
- маселе аудиттин өзүнчө, бирок өз ара байланышкан бир катар аспектилер менен байланышкан. Мисалы, узак мөөнөттүү келишимдер кирешени таанууга, соттук териштирүүлөргө же башка күтүлбөгөн жагдайларга байланыштуу аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылышы мүмкүн же башка баалануучу маанилерге таасирин тийгизиши ыктымал.

A30. Учурдагы мезгилдин финансылык отчеттуулугунун аудити үчүн алда канча олуттуу болуп, аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелер кайсылар жана канча экенин аныктоо, кесипкөй ой жүгүртүүнүн предмети болуп саналат. Аудитордук корутунда чагылдырыла турган аудиттин негизги маселелеринин саны ишкананын көлөмүнөн жана татаалдыгынан, анын бизнесинин жана чөйрөсүнүн мүнөзүнөн жана ошондой эле аудитордук тапшырманы аткаруу жагдайларынан жана фактылардан көз каранды. Эреже катары, аудиттин негизги маселелери катары аныкталган алгачкы маселелердин саны канчалык көп болсо, аудитор аудиттин негизги маселелерди аныктоо үчүн тиешелүү суроолорду кайра карап чыгуу ыктымалдуулугу ошончолук жогору болот. Аудиттин негизги маселелеринин өтө узун тизмеси, мындай маселелер аудит үчүн алда канча олуттуу болуп саналат деген түшүнүккө карама-каршы келет.

Аудиттин негизги маселелери жөнүндө маалымдоо

Аудитордук корутундудагы «Аудиттин негизги маселелери» өзүнчө бөлүмү (11-пунктту караңыз)

- A31. «Аудиттин негизги маселелери» өзүнчө бөлүмүнүн, аудитордун пикирине түздөн-түз жакын болуусу, мындай маалыматтын маанилүүлүгүн баса белгилеп, болжолдуу пайдалануучулар үчүн аткарылган тапшырмалар тууралуу маалыматтын баалуулугун көрсөтүп турат.
- A32. «Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүндөгү өзүнчө маселелерди баяндоо тартиби кесипкөй ой жүгүртүүнүн предмети болуп саналат. Мисалы, мындай маалымат анын салыштырмалуу маанилүүлүгү тартибинде, аудитордун ой жүгүртүүсүнө ылайык же финансылык отчеттуулуктун маселелерин ачып көрсөтүү тартибине ылайык баяндалышы мүмкүн. 11-пункттун кошумча аталыштарды кошуу тууралуу талабы, маселелерди андан ары дифференциациялоого багытталган.
- A33. Салыштырмалуу финансылык маалымат берүү учурунда, «Аудиттин негизги маселери» бөлүмүнүн киришүү баяндалышы төмөндөгүдөй өзгөрөт. аудиттин көрсөтүлгөн негизги маселелери учурдагы мезгилдин финансылык отчеттуулугунун аудитине гана тиешелүү болоруна көңүл бурдурууга жана ушул финансылык отчеттуулук камтыган конкреттүү мезгилдин шилтемесин тастыктайт (мисалы, «20X1 –жылдын 31-декабрында аяктаган жыл» үчүн).

Аудиттин өзүнчө негизги маселелерин сыпаттоо (13-пунктту караңыз)

- A34. Аудиттин негизги маселелерин адекваттуу сыпаттоо кесипкөй ой жүгүртүүнүн предмети болуп саналат. Аудиттин негизги маселесин сыпаттоо, болжолдуу пайдалануучуларга, маселе эмнеликтен аудиттин алда канча маанилүү болгон жана аудиттин алкагында кандай изилденгендигин түшүнүүгө көмөктөшүп, кыска жана толук кандуу түшүндүрмө берүүгө багытталган. Кесиптик аудитордук терминдерди чектүү колдонуу дагы, аудит тармагындагы жетиштүү билимдерге ээ эмес болжолдуу пайдалануучуларга аудиттин жүрүшүндө аныкталган маселелердин аудитор тарабынан өзгөчө кароого алышы үчүн негиздерди түшүнүүгө шарт түзөт. Аудитор тарабынан берилген маалыматтын мүнөзү жана деңгээли тиешелүү тараптардын жоопкерчилигинин контекстинде тең салмактуулукту сактайт (тактап айтканда, аудитор кыскартылган жана түшүнүктүү формада пайдалуу маалыматтарды берип, ал өз кезегинде ишкана тууралуу маалыматтын алгачкы ойдогудай булагы болуп эсептелбейт).
- A35. Алгачкы маалымат – бул башка негиздерде, ишкана тарабынан ачык жеткиликтүүлүккө жарыяланбаган ишкана тууралуу каалаган маалымат (мисалы, аудитордук корутундунун күнү бар финансылык отчеттуулуктун же башка маалыматтын курамына киргизилбеген, же жетекчиликтин жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын жазуу жүзүндөгү жана оозеки билдирүүлөрүндө, финансылык маалыматты алдын-ала

жарыялоо же инвесторлордун брифинги сыяктуу маалыматтарында көрсөтүлөт). Мындай маалымат үчүн жоопкерчиликти ишкананын жетекчилиги жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жак алат.

- A36. Аудитор үчүн, ишкана тууралуу алгачкы маалыматты ойдогудай эмес ачып көрсөтүүдө, аудиттин негизги маселесин сыпаттоодон кутулуусу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү издөө жөндүү болуп саналат. Аудиттин негизги маселесин сыпаттоо, ишкана тууралуу алгачкы маалымат болуп эсептелбейт. Анткени бул маселе аудиттин контекстинде берилет. Бирок, аудитор маселе аудит үчүн алда канча маанилүү катары каралганын түшүндүрүүдө, кошумча маалымат катары кошууну туура көргөндө кошулуп, ага ылайык мындай маалымат мыйзам же ченемдик актылар тарабынан тыюу салынбаган шартта, аудиттин алкагында, аудиттин негизги маселеси катары аныкталгандыгы көрсөтүлөт. Эгерде аудитор мындай маселени зарыл деп эсептесе, ал корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга же жетекчиликке кайрылып, аудитордук корутундуда аудитор тарабынан алгачкы маалыматтын ордуна кошумча маалыматты ачып көрсөтүүнү сунуштайт.
- A37. Жетекчилик же корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жак финансылык отчеттуулукта кеңейтилген же жаңы маалыматты ачып көрсөтүү чечимин кабыл алат. Балким аудиттин негизги маселесине карата жылдык отчеттун башка бөлүмүндө аудитордук корутундуга киргизүү чечимин кабылдайт. Мындай жаңы же кеңейтилген маалымат, баалануучу маанилеринде колдонулган негизги божомолдорго сезгичтик тууралуу маалыматтарды ачып көрсөтүү үчүн же эгерде финансылык отчеттуулукту даярдоо концепциясы жол берилген альтернативаларды караса, бухгалтердик эсептин же аныкталган практикалардын ишкана тарабынан негизделишине таянат.
- A38. АЭС 720 (кайра каралган) «жылдык отчет» терминине аныктама берип, жылдык отчеттун курамына кирген тобокелдиктерди баалоо же ички контролдоо системасынын отчеттору тууралуу же корпоративдик башкаруу жөнүндө билдирүүлөрдү, төраганын билдирүүсүн, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактардын (мисалы, директорлордун отчеттору) операциялык жана финансылык анализдерине же ошол сыяктуу отчетторуна, жетекчиликтин пикирлерине, жетекчиликтин отчетторуна түшүндүрмө берет.³⁰ АЭС 720 (кайра каралган) жылдык отчетто камтылган башка маалыматтарга карата аудитордун милдеттерин белгилейт. Аудитордун финансылык отчеттуулук тууралуу пикири башка маалыматтардын бардыгын камтыбаса дагы, аудитор аудиттин негизги

³⁰ АЭС 720 (кайра каралган) «Аудитордун башка маалыматка карата милдеттери», 12(а) жана А1-А3-пункттары

маселелеринин сыпаттоосун түзүүдө, ушул маалыматтарды жана ошондой эле ишкана тууралуу ачык жеткиликтүүлүктөгү маалыматтарды же башка ишенимдүү булактардан алынган билдирүүлөрдү эсепке алуусу керек.

- А39. Аудиттин жүрүшүндө даярдалган аудиттик документациялар, аудитор тарабынан аудиттин негизги маселелерин сыпаттоону түзүүдө пайдалуу. Мисалы, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар үчүн, аудитор тарабынан документалдык таризделген оозеки билдирүүлөр же жазуу жүзүндөгү билдирүүлөрү жана башка аудитордук документация, маалыматтын аудитор тарабынан аудитордук корутундуга киргизүүсү үчүн жетиштүү негиз болуп саналат. Бул аудитордук документация, АЭС 230га ылайык аудиттин жүрүшүндө келип чыккан олуттуу маселелерди, ал боюнча корутундуларды жана ал корутундуларда колдонулган кесипкөй ой жүгүртүүлөрдү тариздөө үчүн багытталгандыгын түшүндүрүп, жүргүзүлгөн аудитордук жол-жоболордун мөөнөтүн жана көлөмүн, мүнөзүн, алынган аудитордук далилдерин жана алардын жыйынтыктарын чагылдыруу үчүн кызмат кылат. Мындай документация, аудитор маселенин олуттуулугун түшүндүрүп, аудиттин негизги маселесин сыпаттоону түзүүгө жана ошондой эле 18-пункттун талаптарын аткарууга көмөктөшөт.

Финансылык отчеттуулукта маселени ачып көрсөтүүгө шилтеме (13-пункту караңыз)

- А40. 13(а)–(b) –пункттары аудиттин жүрүшүндө аудитор маселени эмне себептен бирден-бир алда канча олуттуу деп эсептеп, маселе аудиттин жүрүшүндө кандай иликтенгендигин түшүндүрүү үчүн, аудиттин ар бир негизги маселесин сыпаттоону талап кылат. Тиешелүү түрдө, аудиттин негизги маселелеринин сыпаттамасы, финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлгөндөрдүн кайталоосу гана болуп саналбайт. Бирок, ачып көрсөтүлгөн тиешелүү маалыматка келтирилген шилтеме, финансылык отчеттуулукту даярдоодо, жетекчилик маселени кантип чечкенин, болжолдуу пайдалануучулар тарабынан мыктыраак түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берет.
- А41. Ачып көрсөтүлгөн тиешелүү маалыматтын шилтемесине кошумча катары, аудитор бул маалыматтын негизги аспектилерине көңүл бурдура алат. Учурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулукка аныкталган маселе кандай таасир тийгизерине карата факторлордун же конкреттүү аспектилердин жетекчилик тарабынан ачып көрсөтүү даражасы, аудиторго маселе аудиттин алкагында кандай иликтенгендигин так аныктап, маселе эмне себептен аудиттин негизги маселеси болуп саналарын болжолдуу пайдалануучулардын түшүнүүсүн шарттайт. Мисалы:
- эгерде ишкана баалануучу маанилери тууралуу маалыматтарды, толук кандуу ачып көрсөтүүгө кошсо, аудитор негизги божомолдор, мүмкүн болгон жыйынтыктардын диапозону жана башка сандык, сапаттык маалыматтардын ачып көрсөтүлүшүнө, баалоонун

КӨЗ КАРАНДЫСЫЗ АУДИТОРДУН АУДИТОРДУК КОРУТУНДУСУНДАГЫ АУДИТТИН НЕГИЗГИ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМДОО

ачыкталбашынын негизги булактарына карата ачылган маалыматтарга же маселе эмне себептен аудит үчүн алда канча маанилүү болуп саналгандыгына жана аудиттин жүрүшүндө кандай иликтенгендигине көңүл бура алат;

- эгерде аудитор АЭС 570ке (кайра каралган) ылайык, ишкананын өзүнүн ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз улантуу жөндөмдүүлүгү жок деген олуттуу шек жараткан окуяларга жана учурларга карата олуттуу айкын эместиктер тууралуу тыянакка келсе, ал, АЭС 570ке (кайра каралган) ылайык, аудитор тарабынан аткарылган иштин негизинде жасалган ушул корутундуга тиешелүү бир же бир нече маселени аныктап, алар аудиттин негизги маселелери болуп саналат. Мындай жагдайларда, аудитордук корутундудагы аудитор тарабынан сыпатталган аудиттин негизги маселелери олуттуу операциялык чыгымдар, карыз алуу мүмкүнчүлүгүнүн болушу жана карызды кайра финансылоо мүмкүнчүлүгү же кредиттик келишимдерди сактабагандык жана тиешелүү жеңилдетүүчү жагдайлар сыяктуу финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлгөн аталган шарттардын же окуялардын аспектилерин камтыйт.³¹
- АЭС 570тин (кайра каралган) А3-пунктун караңыз

Аудитор маселени эмне себептен аудит үчүн алда канча маанилүү деп эсептеген (13(a)-пунктун караңыз)

- A42. Аудитордук корутундуда аудиттин негизги маселесин сыпаттоо, маселе эмне себептен аудиттин негизги маселеси катары аныкталгандыгын түшүндүрүүгө багытталган. Тиешелүү түрдө, аудиттин негизги маселелерин аныктоого карата, 9-10–пункттардын талаптары жана пайдалануу боюнча колдонмонун материалдарынын А12-А29-пункттарында баяндалгандарга ылайык, аудитордук корутундуда кайсы маселелер баяндалышы керектигин кароодо, аудитор үчүн пайдалуу болушу мүмкүн. Мисалы, аныкталган маселе аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылып, аудит үчүн алда канча маанилүү болгондугу тууралуу тыянакка алып келген факторлорду түшүндүрүү болжолдуу пайдалануучулардын кызыгуусун жаратышы мүмкүн.
- A43. Аудиттин негизги маселесинин сыпаттоосуна эмнени киргизүүнү аныктоодо, аудитор маалыматтын болжолдуу пайдалануучулар үчүн жөндүүлүгүн эске алышы зарыл. Буга, сыпаттоо аудитти жана аудитордун ой жүгүртүүсүн жакшы түшүнүүгө шарт түзүп/түзбөй тургандыгы боюнча маселени киргизсе болот.
- A44. Маселе менен ишкананын аныкталган жагдайларынын ортосундагы түздөнтүз байланышты орнотуу, мындай сыпаттоолор аябай стандартташып жана азыраак пайдалуу болуу мүмкүнчүлүгүн азайтууга жардам берет. Мисалы,

³¹ АЭС 570тин (кайра каралган) А3-пунктун караңыз

кээ бир маселелер аудиттин негизги маселелери катары, финансылык отчеттуулукту түзүү татаалдыгы же ишкананын аныкталган тармагындагы жагдайлары менен катар аныкталышы мүмкүн. Аудитор сыпаттоону болжолдуу пайдалануучуларга пайдалуурак кылуу үчүн, маселени алда канча олуттуу деп эсептеген себептерди сыпаттоодо, аудитор ишкана үчүн мүнөздүү аспектилерди көрсөтүүнү максаттуу деп эсептеши мүмкүн (мисалы, учурдагы мезгил үчүн финансылык отчеттуулукту түзүүдө чыгарылган тиешелүү ой жүгүртүүлөргө таасир тийгизген жагдайлар). Бул бир нече мезгилдердин жүрүшүндө кайталанган, аудиттин негизги маселелерин сыпаттоо үчүн маанилүү болушу мүмкүн.

A45. Аудитор аудиттин жагдайларын эске алуу менен, маселени бирден-бир алда канча олуттуу катары аныктаганда, сыпаттоо негизги өзгөчөлүктөрдүн шилтемесин камтыйт, мисалы:

- аудитордун аудитордук далилдерди алуу мүмкүнчүлүгүнө таасирин тийгизген экономикалык шарттар, мисалы, белгилүү бир финансылык инструменттер үчүн ликвиддүү эмес рыноктор;
- жаңы же иштелип чыгуучу эсеп саясаты, мисалы, конкреттүү ишканага тиешелүү маселелер же алар боюнча аудитордук топ аудитордук уюмдун ичинде консультацияларды алган тармактар;
- финансылык отчеттуулукка олуттуу таасир тийгизген, бизнес моделиндеги же ишкананын стратегиясындагы өзгөрүүлөр.

Маселе аудиттин алкагында кандай изилденген (13(b)-пунктун караңыз)

A46. Аудитордук корутундуда камсыздалган, аудиттин негизги маселеси, аудиттин алкагында кандай изилденгенин сыпаттоодогу деталдаштыруунун деңгээли кесипкөй ой жүгүртүүнүн предмети болуп саналат. 13(b)-пунктуна ылайык аудитор сыпаттоого кийинкилерди кошо алат:

- маселеге карата колдонулуучу же олуттуу бурмалоонун бааланган тобокелдигине ылайык келген жооп иретиндеги жол-жоболордун же колдонулган ыкманын аспектилери;
- аткарылган жол-жоболордун кыскача себеби;
- аудитор тарабынан жүргүзүлгөн жол-жоболордун жыйынтыктарына көрсөтмө; же
- ушул маселе боюнча негизги байкоо жүргүзүүлөр же бул элементтердин кандайдыр-бир комбинациясы.

Мыйзамдар, ченемдик актылар же аудиттин улуттук стандарттары аудиттин негизги маселесинин сыпаттамасынын белгилүү бир формасын же мазмунун белгилеп же болбосо мындай элементтердин бирөөнү же бир нечесин кошууну карашы мүмкүн.

A47. Жалпы финансылык отчеттуулуктун аудитинин контекстинде болжолдуу пайдалануучулар аудиттин негизги маселелерин түшүнүүсү жана ошондой эле, аудитордун пикирин камтыган аудиттин негизги маселелери менен

аудитордук корутундунун башка элементтеринин ортосунда өз ара байланыш болушу үчүн, аудиттин негизги маселесин сыпаттоо үчүн колдонулуучу баяндалышка өзгөчө этияттык талап кылынат, анткени ал:

- финансылык отчеттуулук тууралуу пикирди калыптандырууда, маселе аудитор тарабынан тиешелүү деңгээлде каралган эмес деген негиз жаралбашы үчүн;
- жалпы же стандарттык сөз айкаштарынан арылууга мүмкүнчүлүк берип, ишкананын конкреттүү жагдайлары менен маселенин түзмө-түз байланышын камсыздоосу;
- эгерде ошондой орун алса, финансылык отчеттуулукта ачып көрсөтүлгөн тиешелүү маалыматтын курамында бул маселе кантип баяндалганын эске алуу;
- финансылык отчеттуулуктун жекече элементтери боюнча, өзүнчө пикирди билдирүүнү сунуштаган жана камтыган эмес.

A48. Жооп катары жүргүзүлгөн аудитордук жол-жоболордун аспектилерин сыпаттоо же маселеге карата колдонулган ыкма, өзгөчө эгер ыкма аудитордон ишкананын фактыларына жана жагдайларына тиешелүү ыңгайланышууларды талап кылса, олуттуу бурмалоо тобокелдиктерине ыкчам жооп кайтаруу боюнча чараларды кабыл алуу үчүн зарыл, аудитордун адаттан тыш жана маанилүү ой жүгүртүүлөрүн, болжолдуу пайдалануучулар тарабынан түшүнүүгө көмөктөшөт. Мындан тышкары, аныкталган мезгилдеги аудит ыкмасы, ишкананын конкреттүү жагдайлары, экономикалык шарттар же тармактагы өзгөрүүлөр менен аныкталат. Көрсөтүлгөн маселе боюнча, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнүн мүнөзүнө жана көлөмүнө шилтеме, аудитор үчүн пайдалуу.

A49. Мисалы аудитордун, татаал финансылык инструменттерди баалоо сыяктуу, баалоонун айкын эместигинин жогорку деңгээли катары аныкталган баалануучу маанисине карата ыкмасын сыпаттоодо, аудитор аудитордун эксперттин колдонуп же ишке тартканын максатка ылайыктуу деп эсептей алат. Аудитордун эксперттин ишке тартуу шилтемеси финансылык отчеттуулук жөнүндө пикирин билдирүүдө аудитордун жоопкерчилигин азайтпайт жана тиешелүү түрдө, АЭС 620нын³² 14-15-пункттарына каршы келбейт.

A50. Ой жүгүртүүлөрдү колдонууну талап кылган, аудиттин өзгөчө татаал тармактарында, аудитор тарабынан жүргүзүлгөн жол-жоболорду сыпаттоодо, кыйынчылыктар жаралышы мүмкүн. Атап айтсак, аудитордун олуттуу ой жүгүртүүлөрүндө колдонулган, олуттуу бурмалоонун бааланган тобокелдиктерине жооп катары жүргүзүлгөн жол-жоболордун көлөмү жана мүнөзү жөнүндө адекваттуу маалыматты камсыздоодо жүргүзүлгөн жол-

³²АЭС 620 «Аудитордун эксперттинин ишин пайдалануу»

жоболорду жалпыланган кыска формада баяндоо кыйынчылыктарды жаратат. Ошентсе да, аудитор маселе аудиттин алкагында кантип изилденгендигин билдирүү үчүн кээ бир өткөрүлгөн жол-жоболорду сыпаттоону керектүү деп эсептеши мүмкүн. Мындай сыпаттоо, негизинен жалпы мүнөзгө ээ болуп, жол-жоболордун кең-кесири баяндоосу камтылбайт.

- A51. A46-пунктунда көрсөтүлгөндөй, жооп катары жүргүзүлгөн аудитордук жол-жоболордун жыйынтыктарын, аудитордук корутундудагы аудиттин негизги маселелерин сыпаттоодо сунушташы мүмкүн. Бирок, мындай учурда, сыпаттоо аудиттин өзүнчө негизги маселеси боюнча өзгөчө пикир же жалпы финансылык отчеттуулук тууралуу аудитордун пикири кандайдыр-бир шек жаратышы мүмкүн деген ой жаралбашы үчүн, кылдаттык талап кылынат.

Аудиттин негизги маселеси катары аныкталган маселе тууралуу маалыматты аудитордук корутундуда жарыялабай турган жагдайлар (14-пункт)

- A52. Аудиттин негизги маселеси катары аныкталган конкреттүү маселени жетекчилик же аудитор тарабынан коомго ачып көрсөтүүгө, мыйзам же ченемдик актылар менен тыюу салынышы мүмкүн. Мисалы, тиешелүү ыйгарым укуктуу орган тарабынан жасалган же болжолдуу укук бузуу аракеттерин (мисалы, кылмыштуу акчаларды адалдоо менен байланышкан же болжолдуу байланышкан) иликтөө жүргүзүүгө жолтоо боло турган маалыматтарды, ачык булактарга жайгаштырууга мыйзам же ченемдик актылар менен тыюу салынат.

- A53. 14(b)-пунктунда көрсөтүлгөндөй, аудиттин негизги маселеси катары аныкталган маселе тууралуу маалымат, аудитордук корутундуда сейрек учурларда гана чагылдырылбай калышы мүмкүн. Бул, аудиттин ачык айкындуулугунун жогорку деңгээлин камсыздоо менен түшүндүрүлүп, болжолдуу пайдалануучулардын жана коомдун кызыкчылыктары үчүн багытталган катары эсептелет. Тиешелүү түрдө, аудиттин негизги маселеси тууралуу маалыматты жарыялабоо чечими мындай маалымат ишкана үчүн терс кесепеттерди алып келери менен байланышкан учурларда гана орундуу болот, аны билдирүүдөн коомдун кызыкчылыгы үчүн пайда жогорулаарын негиздүү болжолдоого болот.

- A54. Аудиттин негизги маселеси жөнүндө маалымат бербөө чечими, ушул маселе менен байланышкан фактыларды жана жагдайларды эсепке алуу менен кабыл алынат. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар жана жетекчилик менен маалыматтык өз ара аракеттенүү, аудиторго маселе жөнүндө маалымат берүүнүн жыйынтыгында келип чыгуучу терс кесепеттердин салыштырмалуу олуттуулугу боюнча жетекчиликтин пикирин түшүнүүгө жардам берет. Атап айтсак, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар же жетекчилик менен маалыматтык өз ара аракеттенүү, маселе тууралуу маалыматты жарыялоо жөнүндө чечим кабыл алуудагы ой жүгүртүүлөрдү калыптандырууга жардам берет, анткени:

- эмнеликтен маселе ишкана тарабынан коомго ачык көрсөтүлбөгөндүгү тууралуу аудиторго түшүнүүгө (мисалы, эгерде мыйзамга, ченемдик актыларга же аныкталган концепцияларга ылайык, финансылык отчеттуулукту даярдоодо маселени кийинчерээк ачып көрсөтүүгө уруксат берилет же ачып көрсөтүлбөйт) жана эгерде ушундай мүмкүн болсо, анын ачып көрсөтүлүшүнүн терс кесепеттери жөнүндө жетекчиликтин көз карашын билүүгө жардам берет. Жетекчилик, терс кесепеттерди кароо үчүн мааниге ээ, мыйзамдын же ченемдик актылардын же болбосо башка расмий булактардын кээ бир аспектилерине көңүлүн бурат (мисалы, ишкананын коммерциялык сүйлөшүүлөрүнө же атаандаштыкка туруктуулугуна зыян келтирүүчү аспектилерди камтышы мүмкүн). Бирок, жетекчиликтин терс кесепеттер тууралуу көз карашы, 14(b)-пунктуна ылайык аны жарыялоо коомдук маанилүү пайдадан жогору турбастыгын аныктоо зарылчылыгынан аудиторду бошотпойт;
- ушул маселе боюнча жөнгө салуучу, укук коргоочу же көзөмөлдөөчү органдар менен кандайдыр-бир маалыматтык өз ара аракеттенүү орун алгандыгын, маселе тууралуу маалыматты ачып көрсөтүү талаптагыдай мүнөзгө ээ болору жөнүндөгү жетекчиликтин ырастоосун талкулоонун натыйжасында такталгандыгын көрсөтөт;
- тиешелүү жагдайларда, аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жана жетекчиликке, маселе тууралуу тиешелүү маалыматты ачыкка чыгаруу сунушу менен кайрылууга шарт түзөт. Атап айтсак, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен жетекчилик сактанып, маселеге тиешелүү аныкталган аспектилер менен чектелип, жыйынтыгында маселе жөнүндөгү кээ бир маалыматтардын жашыруундулугу аныкталбаса, аны жарыялоого мүмкүнчүлүк берилет.

Аудитор, мындай маалымдоонун жыйынтыгында келип чыгуучу терс кесепеттердин олуттуулугу тууралуу жетекчиликтин пикирин камтыган, маселени ачып көрсөтүү орунсуз экендигин далилдеген, жетекчиликтен жазуу жүзүндө билдирүү алуу зарылдыгын аныктайт.

- A55. Аудиторго, тиешелүү этикалык талаптардын контекстинде, аудиттин негизги маселеси катары аныкталган маселе тууралуу маалымдоонун кесепеттерин карап чыгышы зарыл. Мындан тышкары, мыйзамга же ченемдик актыларга ылайык, аудитордон, аудитордук корутундуда маселе жөнүндө маалымат жарыялангандыгына же жарыяланбагандыгына карабастан, мындай маселеге карата, тиешелүү жөнгө салуучу, укук коргоочу жана көзөмөлдөөчү органдар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүнү жүргүзүү талап кылынышы мүмкүн. Мындай маалыматтык өз ара аракеттенүү, маселе тууралуу маалымат берүүнүн натыйжасында

келип чыгуучу терс кесепеттер аудитордун кароосу үчүн пайдалуу болушу мүмкүн.

- A56. Маселе тууралуу маалымат бербөө чечимине карата, аудитор тарабынан карала турган аспектилер татаал мүнөзгө ээ болуп, олуттуу аудитордук ой жүгүртүүлөрдү колдонууну талап кылат. Тиешелүү түрдө, аудитор юристтин кызматынан колдонууну максатка ылайыктуу деп эсептеши мүмкүн.

«Аудиттин негизги маселелери» бөлүмүнүн башка жагдайлар учурундагы формасы жана мазмуну (16-пунктту караңыз)

- A57. 16-пункттын талаптары, үч түрдөгү жагдайларга колдонулат:

- (a) аудитор 10-пунктка ылайык, аудиттин негизги маселелеринин жоктугун аныктайт (A59-пунктун караңыз);
- (b) аудитор 14-пунктка ылайык, аудиттин негизги маселеси тууралуу маалымат, аудитордук корутундуда жарыяланбасын, аудиттин негизги маселелери катары аныктоого боло турган башка суроолордун жоктугун аныктайт;
- (c) аудиттин негизги маселелери катары, 15-пунктка ылайык, алар жөнүндө маалымат жарыяланган маселелер гана аныкталат.

- A58. Эгерде аудитор, аудиттин негизги маселелери катары жарыялай тургандар жок болгондугун аныктаган учурдагы аудитордук корутундунун баяндалыштарынын мисалдары төмөндө чагылдырылган:

Аудиттин негизги маселелери

Биз [«Коюлган шарты бар пикирди (терс пикирди) билдирүү үчүн негиз» бөлүмүндө баяндалган маселеден тышкары же «Ишмердүүлүктүн үзгүлтүксүздүгүнө карата олуттуу айкын эместик» бөлүмүндө] биздин корутундуда жарыялоо зарыл болгон, аудиттин негизги [башка] маселелери жоктугун аныктадык.

- A59. Аудиттин негизги маселелерин аныктоо, аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган, маселелердин салыштырмалуу маанилүүлүгү тууралуу ой жүгүртүүнү сунуштайт. Тиешелүү түрдө, баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген, жалпы багыттагы ишканалардын финансылык отчеттуулугунун толук топтому үчүн, аудитор корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирген, аудитордук корутундуну ачып көрсөтүү үчүн, маселелердин арасынан аудиттин негизги маселеси катары аныктабай калышы, сейрек кездешет. Бирок, кээ бир өзгөчө жагдайларда (мисалы, баалуу кагаздары уюштурулган соодага киргизилген ишкана, өзүнүн ишмердүүлүгүн өтө чектелген көлөмдө жүргүзсө), аудитор

10-пунктка ылайык, аудиттин негизги маселеси жок деп аныктайт. Анткени, анын олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелер жок.

Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү (17-пунктту караңыз)

- A60. АЭС 260 (кайра каралган) аудитордон, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жак менен өз учурунда маалыматтык өз ара аракеттенүүнү талап кылат.³³ Аудиттин негизги маселелери боюнча өз учурунда маалыматтык өз ара аракеттенүү, тапшырмаларды аткаруу жагдайларынан көз каранды. Бирок аудитор, анын көңүлүн бурдурган маселелер жөнүндө маалымдоонун алкагында, мындай маселелер кошумча талкууланышы мүмкүндүгүн, анын жүргүзүүнүн мөөнөттөрүн, пландалган аудиттин көлөмүн талкуулоодо, аудиттин негизги маселелерине көз карашы тууралуу алдын-ала маалымдай алат. Бул ишканадагы практикалык мүнөздөгү кыйынчылыктарды четке кагып, финансылык отчеттуулукту чыгарууга даярдап жатканда, аудиттин негизги маселелери тууралуу эки тараптуу, натыйжалуу диалогду жүзөгө ашырууга жардам берет.
- A61. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү, аларга аудитор, аудитордук корутундуда маалымдоону ниет кылган, аудиттин негизги маселелери тууралуу маалымат алууга мүмкүнчүлүк берип, зарыл болгон учурда кошумча түшүндүрмөлөрдү алууга шарт түзөт. Аудитор, мындай талкууга көмөктөшүү үчүн, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга аудитордук корутундунун долбоорун берүүнү максатка ылайыктуу деп эсептеши мүмкүн. Корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү, финансылык отчеттуулукту түзүү процессине контроль жүргүзүүнүн маанилүү ролун таанууга жана корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар, аудитор аудиттин негизги маселелерине карата кайсы негизде чечим кабыл алгандыгын жана ошол маселелер аудитордук корутундуда кандай баяндалаары тууралуу түшүнүк алууга көмөктөшөт. Бул корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга, жаңы же кеңейтилген маалыматтын ачып көрсөтүү аудитордук корутундуда маалымдалуучу маселелердин контекстинде пайдалуу болорун карап чыгууга мүмкүнчүлүк түзөт.
- A62. 17(a)-пунктунун талаптарына ылайык корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүү аудиттин негизги маселеси катары аныкталган сейрек жагдайларга карата аудитордук корутундуда маалымдалбайт (14 жана А54-пункттарын караңыз).
- A63. 17(b)-пунктунун талаптарына ылайык, аудитор аудитордук корутундуда маалымдоосу зарыл болгон, аудиттин негизги маселелери жок деп

³³АЭС 260 (кайра каралган), 21-пункт

аныктаган учурдагы, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен маалыматтык өз ара аракеттенүүдө, аудиторго, келип чыгуучу маанилүү маселелер жөнүндө жана аудитти өткөрүү тууралуу маалыматка ээ башка тараптар менен кошумча талкууларды жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк берет (эгерде ошондой дайындалса, тапшырманы аткаруу сапатын текшерүүнү жүргүзгөн тарапты кошуп). Бул талкуулар, аудитордун аудиттин негизги маселелери жок деген чечимин кайра кароого алып келиши мүмкүн.

Документация (18-пунктту караңыз)

- А64. АЭС 230дун 8-пункту аудитордон, мурда ушул аудитке катышпаган, тажрыйбалуу аудитор олуттуу кесипкөй ой жүгүртүүлөрдү түшүнүүсү үчүн, жетиштүү деп эсептелген аудитордук документацияны даярдап коюуну талап кылат. Аудиттин негизги маселелери контекстинде, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилген аудитордун олуттуу көңүл буруусун талап кылган маселелер, олуттуу кесипкөй ой жүгүртүүлөрдүн негизинде, алардын ар бири аудиттин негизги маселеси болуп саналарын аныктайт. Аудитордун мындай ой жүгүртүүлөрү, жалпы ыктымалдуулукта, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактар менен аудитордун маалыматтык өз ара аракеттенүүсүн документация менен тастыктап, ар бир маселе боюнча аудитордук документация менен (А39-пунктун караңыз), жана ошондой эле аудиттин жүрүшүндө келип чыккан, олуттуу маселелер боюнча башка аудитордук документацияларда тастыкталат (мисалы, жыйынтыктоочу меморандум). Бирок ушул стандарт, аудитордон анын олуттуу көңүлүн бурууну талап кылган маселелер, корпоративдик башкаруу үчүн жооп берүүчү жактарга жеткирилген маселелер болбосун деген себепти документалдык тариздөөнү талап кылбайт.